

man is eigenlijk
zinnen moment
ringen zijn veel
naar de werke
en breede, groe
in voorafgegaan
p den grondslag
geheel opgetrok
vervormd, breed
lijnen gebouwd
zon, doezelt wie
oe een kind van
r wordt en dat
bare is de hooft

dat deze lijve
Integendeel, er
den in, waar de
werkelijk licht
ik niet een al
levend mensche
zen, zo goed als
te structuur van
met ik zeggen
dat maakt, dat
ondersoortige ge
eus..." of "de

is er inderdaad
d is er nu in
en het gehele

g kan men voor
roman zo goed
a de Wit onze
e is over Indië
e liefde tot en
het land is van
vingen zijn van
ening van men
van een onvoo
ren, die Augusta

og een tweede
boek de samen
er in haar vorige
gelegd. Het licht
i en met zooveel
uitgesloten is
Schrifstater. Haar
heimwee, straks
opgevoerd, haar
brachten studie
stenaarschap, als
ruid — vloopt
parallel met dat
haand.

heel hoog, ge

verschil, dat een
thans niet nader
vijf toch met dit

ramatische Jezus
g wijzen op het
oneelspeeler Karl
i, in vier deelen:
I. De Heiland,
nawoord op het
edachte gedreven,
mergauer Passie
ig dient dit werk
vrijwel aan het
Voor zoover mij
vonden, waar het
heeft hij nooit
van, waarvan hij

n wij dan voorts
ndelen kan Hen
door den schijn
rin hij zijn positie
i zich aanhangen
nen tijd: de hoop
s schoonheid ont
tant en kerk in
s).

Björnsterne
kracht", waarin
er van den pri
"alles of niets",
stendom, iemand
het oor Christus
lotte meer doen,
altijd nog geloof
ment zijn ziek
zij slaapt, alleen
at wat hij wild

erhart Haupt
ving blijven, her
sotiers gegeven,
anneles Himmel
nandacht vragen
uitdrukt, "zoete
de bruidsgoma
waardering spe

lijk al het werk van deze Schrijfster literair van waarde is. En wat aangaat de vraag der waardeering, die we altijd naast die der literaire betekenis moeten stellen, ook hier geldt, geloof ik, wat van geheel Augusta de Wit's oeuvre gezegd worden kan: 'tis van het weinige in de moderne romanliteratuur, dat we zonder bezwaar ter lezing kunnen aanbevelen.

C. T.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

Individuele Opvoeding.

III.

Er is tusschen de menschen onderling meer gelijk dan eigen. Alle menschen zijn naar hetzelfde beeld van God geschapen en dus in den grond dezelfde. Hun leven verloopt in hoofdzaak op gelijke manier. Ze worden geboren, groeien, werken, lichamelijk en geestelijk, en sterven. De taak die ze te volbrengen hebben, verschilt slechts in bijzaken. Er is voor allen een algemeen levensdoel, de verheerlijking van God hun Schepper, den Onderhouder des levens. Er zijn voor allen algemeene levenswetten. Ieder hunner heeft zich te richten naar de bepaalde redelijk-zedelijke levens-normen van God gegeven. Hij stelt eenheid in Zijn schepping, eenheid in het menschedom, eenheid van plan, van doel.

Maar in die eenheid zet God ieder mensch op zijn eigen plaats, den een met tien talenten, den ander met vijf of met twee, ja soms met één talent, al naar ieder dragen kan. En tot allen komt de last: Doet handeling totdat Ik kom.

Zoo komen we na de omschrijving van de taak van den individu: God lief te hebben met geheel het hart, geheel de ziel, geheel het verstand, met alle macht en den naaste gelijk zich zelf — tot de wijze waarop hij tot die taak wordt voorbereid.

Om tot het volbrengen van dien individueelen last te komen, daartoe moet onder meer de opvoeding dienen. De groote vraag is daarbij altijd weer, hoe ze dit het best doet.

Ze heeft daarbij tweeërlei, dat altijd samengaat, toch scheidt te onderscheiden. De vorming van den mensch Gods omvat een dubbele taak. Ze moet helpen ontwikkelen de innerlijke gaven door God in het kind gelegd, maar ook aan het kind bekend maken de groote werken Gods buiten het kind, in het rijk van schepping en herschepping, van natuur en genade, in de geschiedenis van het menschedom en in de werking van het geweten van ieder mensch groepsnaad.

Deze opvoeding, die van buiten af op den mensch inwerkt om van binnen uit den groei te bevorderen, is de taak van het gezin.

De school mag helpen, het huisgezin is de belangrijkste factor. Onder de leiding van Vader en Moeder, te midden van zijn broers en zusters heeft de in-

staal van dit werk, zijn wij het van harte eens met het oordeel van Dr. K. F. Proost, die men zeker niet van bevooroordeeld zijn zal kunnen betichten, als hij, in zijn inleiding „Gerhart Hauptmann, zijn Leven en Werken", bij de bespreking van dit drama, zegt: „Wij hebben hier allermint te doen met symbolische voorstellingen, waarin Gods wereldbestuur wordt getoetst." 1)

Tenslotte wilden wij ook nog verwijzen naar August Strindberg, wel genoemd „de stem der vertwijfeling", een vertwijfeling, waarboven deze moeizaam en fellevende mensch nooit uitgekomen is, waar hij de geloofsbeestigheid niet heeft gevonden, maar ook Strindberg heeft in dat alles gekend zijn worsteling met den Christus, al is, zeker bij hem, een bepaald ontwikkel Jezus-beeld niet aanwijsbaar. In één zijner stukken, het bekende „Een Droomspel" (1901), treedt ook de Christus op, bij het vergaan van een schip, op de noodkreet der bemanning, aanschrijdend over de geyen. De volstrekt pessimistische levensbeschouwing van Strindberg vindt hierin m.n. hare uitdrukking: „Ick streven naar geluk en waarheid is hopeloos, er blijft tenslotte als het hoogste, alleen maar over: het goldelijk erbarren met deze droeve wereld". 2)

Tenslotte zal een breede plaats ingeruimd moeten worden voor de moderne poëzie, waarin Jezus' naam ons van alle kanten tegenklinkt. Zoo ergens bij dit onderwerp, dan kan er bij dit onderdeel maar een streep gedaan worden.

Wat Frankrijk aangaat: al is er ook een opleving te constateeren in Protestantischen kring, in het algemeen kan toch gezegd, dat de religieuze kunst (naar K. Schilder opmerkt 3)), „zich het meeste leent als bewijsmateriaal voor het „groeien" van de „katholieke gedachte". De zelfde sterk romaniserende tendenzen zijn in dezen tijd in Engeland aanwijsbaar (denk b.v. aan G. K. Chesterton).

Wat Duitschland betreft: m.n. in de 19e eeuw is daar een nieuw kerkelijk Christus-lied gezongen door mannen als Albert Knapp, Philipp Spitta, Julius Sturm en Karl Gerok (ook onder ons wel bekend). Een indruk van den rijkdom van deze poëzie geeft Friedrich Nippold in zijn „Das deutsche Christlied des neunzehnten Jahrhunderts". 4)

Van de oorlogspoëzie in de landen, waar de krijg gewoed heeft, ben ik slecht op de hoogte. Ik noem alleen van Otto Herpel: „Die Frömmigkeit der deutschen Kriegslit." waarin het begrip „vroomheid" wel heel

dividuele wijze van opvoeding in het intiemst denkbare sociale milieu plaats. Ze is feitelijk door niets te vervangen. In een gesticht mag de voeding beter zijn, de kleding netter, de verzorging geregelder, dan oorlog leerde dat de kinderen er minder tierden dan in het gezin. Het hospitalisme, het kwijnen der kinderen bij gestichtsverpleging, bij uiterlijk zooveel betere omstandigheden dan in den schoot van de familie, is een der droeve herinneringen uit den jongsten oorlog. Zal de betere groei in het gezin niet liggen aan de koesterende liefde, waarmee het kind omringd is, zoodat individuele opvoeding er feitelijk de hoofdzaak is en dan wel zoo, dat alle ruimte gelaten wordt aan de vrije handelingen van het kind zelf? Deze toch nemen in het gezinsleven vrij wat breeder plaats in dan de onderwijzing en de vermaning, dan het luisteren naar wat vader en moeder zeggen.

Hier ontloopt zich ook de kiem van het afhankelijkheidsgevoel — een der sociaal-individuele aandringen — van het ontzag voor het gezin, van de gehoorzaamheid, die voor de individuele opvoeding tot de religieus-sociale bestemming van het kind van onschatbare betekenis zijn. Daarom moeten we welbewust altijd voor front maken tegen het moderne streven, dat de gezinnen ontwricht, en steeds er aan werkt, ze te inactiveren. Wie het wel meent met het kind moet werken aan de verheffing van het gezinsleven, en aan de verzuiming, niet aan de inkrimping van Zijn taak.

Met de betekenis van het huisgezin en met wat het doet, moet de school rekenen. Ze moet er van uitgaan. Ze beschouwt zich steeds als noodzakelijke en verdienstelijke aanvulling en behoude haar bescheiden plaats n.l. die van onderwijs-richting. Ze gere alleen wat aan de huiselijke opvoeding onthrekt. Met voeding en kleding heeft ze zich niet in te laten. De lichamelijke verzorging moet ze tot een minimum beperken, geen uitbreiding naar inkrimping zij de lens. Zij behoort in hoofdzaak te werken aan de helderheid en verrijking van het verstand, en daarnaast secundair of occasioneel aan de verrijking van het gevoel, aan de versterking van den wil door het aanleeren der vaardigheden van lezen, schrijven, rekenen, zingen, teekenen, enz.

Bij de verrijking van het verstand moet de school wortelen in het maatschappelijk leven van haar tijd en van haar omgeving. Ook om aldas de vrucht van het werken en groeien der voorgelachten — een sociale vrucht levens — aan den individu te bieden. In het belang van maatschappij en eenling beide moet de school de cultuurwaarden van kennen en kunnen overdragen, en daartoe is een element van „drill" enz. op zijn tijd gewenscht. Om den schat van kennis te bewaren is er geen ander vermogen dan het geluigen, dat put uit wat in schrift en steen en ijzer uit het verleden tot ons kwam en daarin deponeren wat overgeleverd moet worden.

De getuigenissen der eeuwen uit haar monumenten te doen verstaan is mede de arbeid van het onderwijs. Huis en school samen rechte zich zoo in, dat de verworven schat een schat des harten zij.

ruim wordt opgeval, maar, waarin toch ook de Christus-figuur een plaats krijgt: Christus, zelf de Lijder voor anderen, naar wien daarom in veel gedichten als 'n groot voorbeeld verwezen wordt; Christus, die ook menigmaal wordt voorgesteld als dwalend over de slagvelden, 't zij de gewonden troostend en de zielen der gevallen tot zich nemend, 't zij weemend en kermend, omdat zijn lijden vergeefs schijnt geweest te zijn; Christus tenslotte door andere dichters ook als hun goddelijk Redder en Troost aangebeden in de eeuwe van den tijd" 5).

Voor wat den laatsten tijd aangaat kan voorts verwezen naar de bloemlezing van den dichter Karl Röttger: „Die moderne Jesus-Dichtung", voorzien van een breede, goed-oriënteerende inleiding 6).

Wat de merkwaardige gestalte van Rainer Maria Rilke betreft: het oordeel van K. Schilder over dezen „fijnen lyriker", n.l. dat „zijn religieuze ontroering meer erotisch dan waarachtig godsdienstig blijkt te wezen" 7), vindt een indirecte bevestiging in wat de zoo juist-aangehaalde dichter Röttger zegt in de inleiding tot zijn bloemlezing: „bij Rilke is de Jesus-Dichtung zeldzaam", waarbij het ook opmerking verdient, dat Rilke zelf zijn medewerking aan Röttger's boek geweigerd heeft (zeer juist gezien, naar het ons voorkomt), zoodat Röttger, om toch iets van Rilke te kunnen laten hooren, er zijn toelicht toe nemen moest, een van diens gedichten in zijn inleiding te verwerken; hij citeert dan het Gethsemane-gedicht: „Der Ollbaumgarten".

Dan, bij de keus, die hier, in 't algemeen, zal moeten gedaan, mogen wij niet vergeten, dat er heel wat over Jezus gedicht is, wat in klare tegenwoordigheid staat met het beeld van den Christus der Schriften, zooals ook m.n. daar geschiedt, waar erotische trekken worden ingedragen in het beeld, dat men zich van Jezus vormt, waarbij voor ons land en onzen tijd verwozen kan naar Dr. H. W. Ph. E. van den Bergh van Eysinga. Nader kunt ge van deze dingen kennis nemen door lezing van Schilder's rijk-gedocumenteerd artikel „Eros of Christus" 8).

Als voorbeeld van één, die van Jezus heel iets anders maakt, dan het Evangelie Hem ons toont, noem ik u onzen dichter P. C. Boutens, voor wien Jezus een louter passieve, bijna zei ik, passie-looze duider is (zie b.v. het slot van zijn „Christus in verhoor"). Het kan geen zin hebben veel van dergelijke poëzie te citeeren. Uiteraard laten wij hier rusten de regelrecht Christus-schendende poëzie, als van Johan Andreas Der Mouw (Adwaita), in zijn

Aldus verrijkt moet er door den mensch op de natuur worden ingewerkt om de cultuur omhoog te voeren. Er moeten nieuwe wegen worden gebaad om nieuwe velden te beploegen en in cultuur te brengen.

Doch dit is niet de taak van het kind of van de school.

Om verschillende redenen kunnen we daarom van de lagere school geen arbeidsschool maken, zoo als de moderne paedagogen Dewey, Kerschensteiner o.s. willen. Hun princip, dat de voornaamste aandringen in zoo goed als alle menschen het sociale instinct naast den drang tot bezigheid zijn en dat daarop opvoeding en onderwijs zoo goed als geheel dienen te steunen, kunnen we niet aanvaarden.

De oorspronkelijke harmonie in de werking van den sensus divinitatis, den zin voor het goddelijke, van de individuele naast de sociale hieldrang is verstoord. Tengevolge van de zonde overwoekert het egoïsme de andere gevoelens. De liefde tot zich zelf wordt haat tegen God en den naaste. Door opvoeding van den van nature verdorven mensch worden geen goede verhoudingen verkregen. En hoovendien is de mensch niet enkel motorisch, centrifugaal, productief aangelegd. Hij leeft ook centripetaal, sensorisch, receptief.

He is made for listening too. Het jonge kind is „vrager" vooral. Dewey mag beweren, dat het kind den ontwikkelingsgang van het menschedom moet volgen, hierin dat het met de handen arbeidend zich omhoog werkt, ook geestelijk, de Christen gelooft, dat het menschedom meer gezegend word door te luisteren naar profet en priester, dan door zich te beroemen op den bouw van het Babel zijner handen.

Deze gedachte ontwikkelen we D.V. een volgenden keer verder.

STRIKWERUA.

PERSCHOUW.

Niebergall over de Schrift, en over de „midden-menschen".

De J. Douma, die eerst in Gron. Kb. geschreven heeft over wat Niebergall opmerkt over het Oude Testament, vervolgt thans, steeds nog onder het opschrift „Eigenwillige Prediking", in dit blad zijn kritisch overzicht van Niebergall's „verklaring" van het Nieuwe Testament. Omdat onderstaande schets van de afteekening der positie, voor vele onzer lezers zeer duidelijk zal zijn, neem ik ze hier over:

Welbewust neemt hij tegenover de leer der inspiratie, der goddelijke ingeving van de Schrift positie.

Volgens het geloof in de inspiratie, zoo zegt hij niet onjuist, draagt de Schrift een absoluut karakter. God spreekt er in tot de menscheid, eens voor goed. Spreekt daarin voor alle tijden Zijn gedachten en Zijn wil uit over wereld en leven, tijd en eeuwigheid. Daartegenover legt hij den nadruk op de relativiteit der Schrift. Zij is in den loop der tijden ontstaan, en staat volgens hem als literair pro-

„Brahman" 10), waarvan Seerp Anema spreekt als van een „testimonium uit de heil" 11).

Het lijkt mij ook niet gewenscht veel te laten hooren van de wel-waardig kranke uitingen van hyper-verwaanden, de allermodernisten, zooals b.v. Roel Houwink, die in zijn bundeltje: „Christus' ommekeer in het Westen", een buitengewoon-profaan Jezus-beeld tekenen (Hij laat daar o.m. Jezus met de vrouwen naar den dansvloer gaan, sigaretten rooken, etc.). Ik meen met dit ééne voorbeeld, ter kenschetsing van dat soort werk, gevoegelijk te kunnen volstaan.

1) Zie daarvoor de pag. 161/7 in Schilder's „Bij Dichters en Schriftgeleerden", uit het artikel „De Boeddhistische Christus".

2) 2 dln. Gebr. Zomer en Keuning's Uitgeverij, Wageningen. (Inleiding gedateerd '28).

3) 1926, Uitgever Jos. Vermaat, Langesteunstraat, Kortrijk. (Opgedragen aan Wier Moens).

4) Oudeburg, Karel Smis, 1925.

5) Leipzig, Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. (de nr. 4791/4). 1906.

6) Zie: Henrik Ibsen, Sämtliche Werke, Volksausgabe, Dritter Band, S. Fischer, Verlag, Berlin, 1917, pg. 141-438. Vergelijk over dit werk: „Ibsen's Drama's", door R. C. Boer, Haarlem 1925, II. D. Tjeenk Willink en Zoon, pg. 135/68. Wat het „Derde Rijk" aangaat, zie nader de studie „Om het Derde Rijk" door J. B. Moerkerk Meindert Boogaard Jan., Rotterdam, 1906.

7) Een spel in twee deelen, uit het Noors, door Marg. Meyboom, met een inleiding van L. S. en een portret van den Schryver, Tweede herziene druk, Uitg. Wereldbibliotheek, Amsterdam.

8) Schilder's art. „Wij wilden Jezus wel zien", pg. 284. Het werk van Dr. Proost (Uitg. van J. Ploegma, Zeist, 1924) pg. 84.

9) Zie: Dr. K. F. Proost: August Strindberg, Zijn Leven en Werken (Uitg. J. Ploegma, Zeist, 1922) pg. 179/90.

10) A.w. pg. 289/9.

11) Leipzig, Verlag von Ernst Wandersmann, 1903.

12) Zoo Dirk M. J. P. Ch. Breebaart in zijn bespreking van dit werk in „Elcheit", 72ste Jaargang, Mei 1918, pg. 274/80 (dit citaat pg. 279).

13) Mit sechs Kunstbeilagen, Leopold Klotz Verlag, Gotha, 1927.

14) A.w. pg. 287, vergelijk ook zijn artikel „Eros of Christus", in Christelijk Letterkundige Studien, Deel II (Uitg. Mij. „Holland", A'dam 1936) pg. 157.

15) A.w. pg. 130-218.

16) Deel I, Amsterdam, W. Versluis, 1919. Zie b.v. pg. 75, 170.

17) Zie zijne „Moderne Kunst en Ontaarding", Uitgave van J. H. Kok te Kampen, 1925, pg. 161/2.